

HUR EXTREMA ÄR SVERIGEDEMOKRATERNA?

ANDERS SANNERSTEDT

Ett av de mest framträdande dragen i de senaste decenniernas politiska utveckling i Europa är den starka framväxten av så kallade högerpopulistiska partier. (Det är också vanligt att dessa partier kallas för antingen högerradikala, högerextrema eller invandringskritiska.) Det finns också en mycket omfattande statsvetenskaplig och sociologisk forskning som söker förklara detta fenomen. Ofta hänvisas till samhällsutvecklingen i stort. Ibland hävdas att agerandet från de etablerade partierna lämnat utrymme för högerpopulismen. Det finns särskilt en växande forskning om vad som kännetecknar de människor som väljer att stödja dessa partier. (Se till exempel van der Brug och Fennema 2007 och Arzheimer 2009.) De flesta forskare uppfattar dessa partier som tillhörande en speciell partifamilj med stora inbördes likheter, samtidigt som det också finns betydande skillnader mellan dessa partier. Det grekiska partiet *Gyllene gryning* är närmast att beteckna som nyfascistiskt, och det ungerska *Jobbik* framstår som extremt främlingsfientligt. Här är skillnaderna mot till exempel det norska *Fremskrittspartiet* eller *Dansk Folkeparti* betydande. Vi ser också hur flera av dessa partier strävar efter att tona ner en tidigare starkt främlingsfientlig retorik för att framstå som mer rumsrena. Det gäller till exempel *Front National* i Frankrike – och *Sverigedemokraterna*.

Sverigedemokraterna är i särklass det mest hatade riksdagspartiet i Sverige. I 2014 års SOM-undersökning fick de svarande placera de politiska partierna på en elvgradig skala, där extremalternativen var ”ogillar starkt” och ”gillar starkt”. Av alla som angett något parti som de tycker bäst om är det hela 52 procent som väljer extremalternativet ”ogillar starkt” (-5) när det gäller Sverigedemokraterna. För vänsterpartiet är siffran 21 procent, och för alla andra riksdagspartier är det ännu färre som väljer detta svarsalternativ. Partiet är också starkt ogillat i riksdagen: inget av de andra sju riksdagspartierna är berett att i någon fråga samarbeta med eller förhandla med Sverigedemokraterna.

Samtidigt är Sverigedemokraterna ett parti som vuxit stadigt under hela 2000-talet. Partiet har dubblat (eller mer) sin röstandel vid varje val. Fortfarande har partiet inte upplevt något valnederlag. Ökningen är dramatisk: från 0,4 procent i riksdagsvalet 1998 till 12,9 procent i valet 2014. Fjölårets valresultat innebar en stor framgång för partiet: fyra år tidigare var det 5,7 procent som röstade på dem i riksdagsvalet. Det finns alltså en snabbt växande grupp svenskar som tycker bäst om detta det mest hatade partiet. Det är dem vi ska undersöka i detta kapitel.

Vilka är de nya SD-väljarna?

Före 2006 års val förekom ingen forskning om denna växande grupp – den var ännu för liten. I 2014 års nationella SOM-undersökning är det drygt 9,5 procent av dem som angett ett parti som de tycker bäst om som har svarat Sverigedemokraterna. Totalt rör det sig om 604 personer – tillräckligt många för att vi ska kunna analysera denna grupp. Det är också fler än i någon tidigare undersökning (2013 var det 8,4 procent), men det innebär ändå en viss underrepresentation om vi jämför med resultatet i riksdagsvalet. Detta är inte överraskande: Partiet brukar alltid vara underrepresenterat i alla enkätundersökningar.

I 2014 års SOM-undersökning har också de svarande fått uppge vilket parti de röstade på vid valen i september. För att få en bättre jämförelse med föregående års undersökning väljer vi dock att utgå från frågan ”vilket parti tycker du bäst om idag?”.

I detta kapitel är det alltså Sverigedemokraternas anhängare som ska analyseras. Det är inte själva partiet som vi undersöker, utan den växande grupp svenskar om stöder partiet. När vi analyserar vad som kännetecknar dessa Sverigedemokraternas anhängare så är det två typer av frågor som vi kommer att besvara. Den första gäller förändring: stämmer fortfarande den tidigare bilden av partiets anhängare, eller har det skett några förändringar när partiet nu har växt? Vi ska här i första hand göra en jämförelse med den förra nationella SOM-undersökningen, från 2013.

Den andra frågetypen innebär en jämförelse med de andra partiernas anhängare. Hur speciella är Sverigedemokraternas anhängare? Den frågan ställer vi oss visserligen alltid när vi analyserar ett visst partis väljare; det är ju på så sätt vi kan förstå vad det är som gör att vissa väljare stöder partiet. Men när det gäller Sverigedemokraterna är frågan särskilt berättigad, eftersom vi i den politiska debatten möter ett flertal uppfattningar om att dessa anhängare till det mest hatade partiet skulle vara annorlunda än andra väljare. Vi vet sedan tidigare att Sverigedemokraternas anhängare har vissa karakteristiska egenskaper: de är män oftare än kvinnor, de tillhör arbetarklassen oftare än medelklassen, och de är starkt kritiska till den svenska politiken om invandring, flyktingar, integration och mångkulturalism. Vi vet också att de har lägre förtroende för politiker, och att de är mer missnöjda med hur den svenska demokratin fungerar.¹ Men det finns många fler aspekter på frågan om Sverigedemokraternas nya anhängare är extrema och avvikande eller om de är normala och genomsnittliga. För den som tycker mycket illa om partiet kan det vara frestande att föreställa sig partiets anhängare som extrema och mycket olika andra svenskar. Det blir då lättare att tänka i termer av ”vi” och ”dom” och kanske demonisera dem som stöder Sverigedemokraterna. Men det är inte riktigt så enkelt. I många viktiga avseenden är partiets anhängare tvärtom ganska lika alla andra. De framstår, som vi snart ska se, på många sätt som ”vanligt folk”.

Vilken bild av Sverigedemokraternas sympatisörer framträder då i årets undersökning? Vi kommer genomgående att kunna jämföra med förra årets studie (Sanner-

stedt 2014). För att kunna göra detta utgår vi från frågan ”Vilket parti tycker du bäst om idag?”. De svarande fick tio möjliga alternativ: de åtta riksdagspartierna, vidare Feministiskt initiativ samt möjligheten att svara ”Annat parti”. Bland dem som svarat ”Annat parti” ingår några som svarat ”inget parti”; de har medtagits i de följande analyserna. De som inte besvarat frågan har vi däremot uteslutit.

SD är ett mansdominerat parti

Sverigedemokraterna har en mansdominerad skara av sympatisörer. Av männen är det 12 procent som tycker att Sverigedemokraterna är bäst, vilket ska jämföras med 7 procent av kvinnorna (se tabell 1). Bilden är densamma som föregående år. Internationella jämförelser med andra högerpopulistiska partier visar samma mönster: den här typen av partier attraherar fler män än kvinnor. Det finns en forskning som särskilt inriktar sig på denna skillnad och söker förklara denna ”gender gap”. (Se till exempel Givens 2004; Harteveeld, van der Brug, Dahlberg och Kokkonen 2015.) Det kan vara frestande att söka förklara skillnaden med att kvinnor är mer positiva till flyktingmottagande än män, men så är inte fallet. Bland de kvinnor som tycker att det är ett mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar är det 29 procent som tycker bäst om Sverigedemokraterna. Bland männen (som är fler) är det 38 procent. Det återstår att söka förklara denna skillnad.

Tabell 1 *Andel som tycker bäst om Sverigedemokraterna bland svarande med olika kön, ålder, bostadsort, uppväxt och medborgarskap (procent) 2013 och 2014. Förändring 2013–2014. Antal svarande i respektive kategori 2014 respektive 2013*

	2014	2013	Förändring 2013-2014	N 2014	N 2013
Alla	9,5	8,4	+1	6353	7806
Kön					
Kvinna	7	6	+1	3376	4046
Man	12	11	+1	2964	3758
Ålder					
16-19 år	6	12	-6	222	294
20-24 år	9	10	-1	298	389
25-29 år	9	11	-2	349	428
30-39 år	9	8	+1	785	967
40-49 år	9	7	+2	1001	1356
50-59 år	10	9	+1	1091	1371
60-65 år	11	8	+3	767	966
66-75 år	10	8	+2	1299	1370
76-85 år	9	8	+1	538	665

Forts.

Tabell 1 Forts.

	2014	2013	Förändring 2013-2014	N 2014	N 2013
Kön och ålder					
<i>Kvinna</i>					
16-29 år	6	7	-1	484	596
30-49 år	7	5	+2	958	1206
50-64 år	8	6	+2	914	1112
65-85 år	6	7	-1	1020	1132
<i>Man</i>					
16-29 år	11	15	-4	385	514
30-49 år	11	10	+1	827	1116
50-64 år	13	12	+1	799	1040
65-85 år	12	10	+2	953	1088
Bostadsort					
Ren landsbygd	13	12	+1	931	1148
Mindre tätort	12	8	+4	1169	1442
Stad eller större tätort	9	8	+1	3119	3789
Stockholm/Göteborg/Malmö	6	6	0	987	1282
Bostadsort och ålder					
<i>Ren landsbygd och mindre tätort</i>					
16-29 år	17	18	-1	199	250
30-49 år	11	8	+3	549	724
50-64 år	13	10	+3	659	832
65-85 år	11	8	+3	700	784
<i>Stad, större tätort och storstad</i>					
16-29 år	6	9	-3	641	836
30-49 år	8	7	+1	1210	1561
50-64 år	9	8	+1	1024	1291
65-85 år	9	9	0	1230	1383
Uppväxt					
Ren landsbygd i Sverige	11	10	+1	1456	1759
Mindre tätort i Sverige	11	8	+3	1672	2070
Stad eller större tätort i Sverige	9	8	+1	1405	1744
Stockholm/Göteborg/Malmö	8	8	0	1003	1212
Annat land i Norden	13	6	+7	143	170
Annat land i Europa	10	6	+4	176	233
Land utanför Europa	2	3	-1	167	202
Medborgarskap					
Svensk medborgare	10	9	+1	5839	5651
Utländsk medborgare	8	9	-1	203	192
Dubbelt medborgarskap	5	5	0	217	212

Kommentar: Siffrorna mäter andel som tycker bäst om SD i procent av alla som angett något bästa parti.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013-2014.

Vi kan också räkna på ett annat sätt. Av samtliga som svarat Sverigedemokraterna, hur stor andel är män? I årets undersökning är andelen män 61 procent, vilket är en liten minskning jämfört med förra året då motsvarande siffra var 64 procent. Skillnaden är så liten att vi inte kan dra alltför säkra slutsatser, men den långsiktiga tendensen verkar vara att andelen kvinnor i partiets anhängarskara sakta ökar. Detta intryck förstärks om vi jämför Stockholms län (där partiet är svagt) med resten av landet: i Stockholms län är det hela 72 procent av partiets anhängare som är män – och i resten av landet är det 59 procent. Bilden var i stort sett densamma i 2013 års SOM-undersökning.

SD tappar bland de unga i städerna

Vad gäller ålder hade Sverigedemokraterna länge starkare stöd bland yngre personer.² Den tendensen gällde fortfarande i 2013 års SOM-undersökning, även om skillnaderna mellan olika åldersgrupper inte längre var särskilt stora. Men nu har det skett en dramatisk förändring. Så sent som i förra årets SOM-undersökning hade SD sitt starkaste stöd bland tonåringar i åldern 16–19 år. Det stödet har nu halverats, från 12 till 6 procent, och tonåringarna framstår nu som den åldersgrupp där partiet har sitt svagaste stöd (se tabell 1). Överhuvudtaget var i 2013 års undersökning stödet starkast bland personer under 30 år, men nu ett år senare återfinns det starkaste stödet i gruppen från 50 år och uppåt. Vi ser överhuvudtaget en tendens till nedgång för SD bland personer under 30, och en ökning bland personer över 30 år – och det är ju här de stora skarorna väljare finns. Förändringen är särskilt anmärkningsvärd, eftersom partier på frammarsch brukar ha lätt att vinna nya sympatisörer bland yngre personer: i varje val tenderar valvinden att blåsa starkast bland de yngre väljarna. Men här verkar det vara tvärtom. Vi ser också att partiets nedgång bland de yngre gäller såväl kvinnor som män, men nedgången är starkast bland männen. SD verkar alltså tappa stöd bland de yngre. Det är ännu för tidigt att säga om vi har att göra med någon långsiktig trend. Det får undersökningar under de kommande åren ge besked om.

Redan av Sverigedemokraternas valresultat kan utläsas att partiet har sitt starkaste stöd på landsbygden, medan de står svagast i de tre storstäderna, och alldeles särskilt i Stockholm. Den bilden har återfunnits i flera enkätundersökningar (se t.ex. Oscarsson och Holmberg 2008, sid 259; Oscarsson och Holmberg 2013, sid 79), och samma mönster möter vi i årets SOM-undersökning. Stödet på landsbygden är gott och väl dubbelt så starkt som i de tre storstäderna – 13 respektive 6 procent (se tabell 1). Jämfört med år 2013 ser vi också en påtaglig framrykning i de mindre tätorterna. Vi kan dock inte dra slutsatsen att SD skulle vara ett landsbygdsparti; hälften av den svenska väljarkåren återfinns i kategorin ”stad eller större tätort”, och här ligger Sverigedemokraterna också nära sitt riksgenomsnitt. Om något parti förtjänar att kallas landsbygdsparti så är det fortfarande Centerpartiet, inte Sverigedemokraterna.

Eftersom vi sett stora förändringar bland de yngre, särskilt tonåringarna, finns det anledning att undersöka sympatierna bland olika åldersgrupper i olika typer av bostadsorter. Då framträder ett anmärkningsvärt mönster. På landsbygden och i de mindre tätorterna har Sverigedemokraterna fortfarande sitt starkaste stöd hos de yngsta. Stödet i åldersgruppen 16–29 år är här hela 17 procent. I städerna, och särskilt de tre storstäderna, är det tvärtom så att stödet är särskilt lågt bland de yngre, bara 6 procent. Vi ser alltså en tydlig tudelning bland de unga. De ungdomar som bor i städerna har en helt annan syn på Sverigedemokraterna än de som bor på landsbygden och i mindre tätorter. Också för personer som är 30 år eller äldre finns samma skillnad, men den är inte alls så stark; här handlar det bara om ett par procentenheter. Redan i 2013 års SOM-undersökning kunde man se att SD hade sitt starkaste stöd bland de yngre på landsbygden och i små tätorter. Men det som är nytt är att i städerna har partiet nu sitt klart svagaste stöd i de yngsta åldersgrupperna. Vi kunde nyss konstatera att SD tappat stöd bland de yngre väljarna. Vi kan nu specificera den slutsatsen: det är i städerna och särskilt i storstäderna som detta tapp har skett – och här är tappet mycket tydligt.

Först om några år kan vi med säkerhet säga om denna förändring är tillfällig eller om den visar sig bli bestående. I SOM-undersökningen i Skåne år 2011 fanns dock ett liknande mönster, och det talar för att vi kan ha att göra med en varaktig tendens (Sannerstedt 2013, sid 62f). Blir förändringen bestående återstår också att söka en förklaring. Det finns visserligen vissa skillnader i synen på flyktingmottagande mellan landsbygden och städerna, men de skillnaderna är inte stora nog att ensamma förklara det mönster vi här har sett.³

Bland dem som vuxit upp i Sverige har partiet sitt starkaste stöd hos dem som vuxit upp på landsbygden eller i en mindre tätort (se tabell 1). Men skillnaderna är inte stora. Vad gäller personer som vuxit upp i ett land utanför Sverige ser vi ett starkt stöd för Sverigedemokraterna så länge vi håller oss till Europa. Det verkar också som om detta stöd är växande. Särskilt tydligt gäller detta personer som vuxit upp i något av våra nordiska grannländer. Det ligger nära till hands att erinra om att i Danmark, Finland och Norge har invandringskritiska partier fortfarande ett klart starkare väljarstöd än i Sverige.⁴

Bland dem som vuxit upp i ett land utanför Europa är däremot stödet för Sverigedemokraterna utomordentligt svagt, bara 2 procent i årets SOM-undersökning. Detta är knappast överraskande, eftersom partiets kritik mot invandring framför allt gäller invandrare med icke-europeisk bakgrund.

SD är ett arbetarparti

Klassröstningen är stark i Sverige: röstningsbeteendet skiljer sig mycket åt mellan olika socioekonomiska klasser. Detta förhållande har i över 100 år präglat det politiska livet i vårt land. Detta gäller också Sverigedemokraterna som traditionellt har sitt absolut starkaste stöd i arbetarklassen, medan partiet haft svårt att vinna sympatier bland tjänstemännen. Denna bild förstärks ytterligare i 2014 års

undersökning (se tabell 2). Bland dem som anser sig bo i ett arbetarhem är det 14 procent som tycker bäst om SD, medan motsvarande siffra för tjänstemän är 5 procent. Sverigedemokraterna är alltså ett arbetarparti: nästan två tredjedelar av partiets samtliga väljare har sin hemvist i arbetarklassen. (SD har till och med en något större andel arbetare i sin anhängarskara än vad Socialdemokraterna har.) Partiet hade tidigare också svårt att vinna inestet bland företagare, men så är inte längre fallet. Vi har här byggt på en fråga där den svarande själv får ange sin klass-tillhörighet. Om vi i stället utgår från den svarandes yrke och en mall för varje yrkes klassstillhörighet (EuroESEC) får vi ett liknande resultat. Också i andra europeiska länder har högerpopulistiska partier ofta en likartad klassbas (Ivarsflaten 2005).

Tabell 2 Andel som tycker bäst om Sverigedemokraterna bland svarande med olika utbildningsnivå, nuvarande hem, klass samt anställningssektor (procent) 2013 och 2014. Förändring 2013–2014. Antal svarande i respektive kategori 2014 respektive 2013

	2014	2013	Förändring 2013-2014	N 2014	N 2013
Utbildningsnivå					
Låg utbildning	15	14	+1	1084	1347
Medellåg utbildning	11	11	0	1851	2334
Medelhög utbildning	10	7	+3	1439	1686
Hög utbildning	4	4	0	1859	2295
Nuvarande hem					
Arbetarhem	14	12	+2	2481	3022
Tjänstemannahem	6	5	+1	2170	2744
Högre tjänstemannahem	4	6	-2	624	727
Jordbrukarhem	12	14	-2	193	214
Företagarhem	10	7	+3	482	664
Klasstillhörighet (EuroESEC)					
Tjänsteman	6	5	+1	3248	3838
Småföretagare och jordbrukare	14	10	+4	385	443
Arbetare	14	13	+1	2026	2909
Medlem i fackförening					
Medlem	8	7	+1	3212	3898
Ej medlem	11	9	+2	2928	3492
Anställningssektor					
Statlig	9	7	+2	634	627
Kommunal	8	7	+1	1278	1290
Landsting	6	6	0	442	426
Privat	11	10	+1	3226	3097
Ideell organisation	5	6	-1	153	163

Kommentar: Siffrorna mäter andel som tycker bäst om SD i procent av alla som angett något bästa parti.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013-2014.

Det finns ett starkt samband mellan klass och utbildning. Arbetare har, liksom jordbrukare, oftast låg eller medellåg utbildning, dvs. högst studentexamen. Tjänstemän har däremot som regel längre utbildning. Sverigedemokraterna har också sitt starkaste stöd bland personer med låg eller medellåg utbildning, men i den senaste undersökningen gör partiet en framryckning även bland personer med medelhög utbildning. I själva verket är det i denna grupp som partiet verkar göra störst framsteg.⁵ Fortfarande gäller dock att högutbildade sällan (endast 4 procent) väljer SD.

Traditionellt har Sverigedemokraterna starkast stöd bland dem som arbetar inom den privata sektorn (Oscarsson och Holmberg 2013, sid 79). Det gäller också denna gång, men skillnaderna verkar minska något.

SD-väljarna visar kompakt motstånd mot invandringpolitiken

Vad är det då som avgör om man föredrar Sverigedemokraterna? Varje förklaring måste börja med invandringpolitiken. Det gäller inte bara Sverige utan nästan alla dessa europeiska partier (Arzheimer 2008). Det som förenar Sverigedemokraternas anhängare mer än något annat är att de vill se minskad invandring och i synnerhet minskat flyktingmottagande. (Jämför Marie Demkers kapitel i denna volym.) De är kritiska mot integrationspolitiken och de anser att invandringen leder till kulturklyftor som är skadliga för samhället. Här råder en mycket stor enighet bland partiets sympatisörer. När de får ta ställning till förslaget ”ta emot färre flyktingar i Sverige” svarar 80 procent av partiets sympatisörer att det är ett ”mycket bra förslag”. Totalt tycker 92 procent att förslaget är bra, ”mycket bra” eller ”ganska bra”, medan 6 procent tycker att förslaget är dåligt. En så homogen åsiktsbild hos ett partis anhängare är mycket ovanlig.

I 2014 års SOM-undersökning har också ställts flera andra frågor som gäller invandringpolitiken. Åttiotre procent av partiets sympatisörer tycker att det är ett dåligt förslag att öka arbetskraftsinvandringen. Åttiotvå procent instämmer i påståendet att ”invandringen utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden”. (Jämför Marie Demkers kapitel i denna volym.) Hela 93 procent instämmer i påståendet att ”svenska medier berättar inte sanningen om samhällsproblem förknippade med invandring”. Nittiotvå procent upplever ”ökad antal flyktingar” som oroande inför framtiden.

Det är inställningen till invandringpolitiken som i första hand avgör om den svarande tycker om Sverigedemokraterna eller inte. Men dessutom syns bland partiets anhängare ett starkt missnöje med svensk politik (se tabell 3). Förtroendet för svenska politiker är mycket lågt. Missnöjet med hur demokratin fungerar i vårt land är starkt. Nästan två tredjedelar av Sverigedemokraterna uttrycker ett missnöje, vilket kan jämföras med drygt en femtedel bland övriga svarande. De flesta av partiets anhängare anser också att utvecklingen i Sverige går åt fel håll. Vad gäller den sista frågan, om utvecklingen i Sverige, tycker Vänsterpartiets anhängare

precis likadant som SD-anhängarna; här är det uppenbarligen fråga om att gilla eller ogilla den politik som alliansregeringen fört under åtta år vid makten. Men när det gäller förtroende för politiker och tilltro till den svenska demokratin, så är det Sverigedemokraternas sympatisörer som sticker ut. De visar en mycket lägre tilltro till det politiska systemet än vad som gäller anhängarna till något annat parti. Det kan tilläggas att Sverigedemokraterna är det parti vars anhängare är mest oroade inför framtiden över ”försvagad demokrati”.⁶

Tabell 3 Andel som tycker bäst om Sverigedemokraterna bland svarande med olika intresse för politik, syn på demokratin i Sverige, förtroende för svenska politiker och uppfattning om utvecklingen i Sverige (procent) 2013 och 2014. Förändring 2013–2014. Antal svarande i respektive kategori 2014 respektive 2013

	2014	2013	Förändring 2013-2014	N 2014	N 2013
Intresse för politik i allmänhet					
Mycket intresserad	9	9	0	1109	818
Ganska intresserad	9	7	+2	3033	2699
Inte särskilt intresserad	10	8	+2	1870	2097
Inte alls intresserad	16	17	-1	298	440
Nöjd med hur demokratin fungerar i Sverige					
Mycket nöjd	2	2	0	435	521
Ganska nöjd	5	4	+1	2020	3064
Inte särskilt nöjd	22	17	+5	583	939
Inte alls nöjd	50	33	+17	137	233
Förtroende för svenska politiker					
Mycket stort	4	2	+2	27	61
Ganska stort	2	3	-1	659	1435
Ganska litet	10	11	-1	709	1362
Mycket litet	33	26	+7	158	308
Går utvecklingen i Sverige åt rätt håll eller fel håll?					
Rätt håll	3	3	0	978	1299
Ingen uppfattning	6	6	0	399	1144
Fel håll	15	13	+2	670	2180

Kommentar: Siffrorna mäter andel som tycker bäst om SD i procent av alla som angett något bästa parti.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013-2014.

Naturligtvis är det inte enbart på det invandringspolitiska området som Sverigedemokraternas anhängare sticker ut. De är mest negativa till EU. De visar det största motståndet mot u-landsbistånd. De har mer än andra en positiv syn på dödsstraff

för mord. De är mer än andra positiva till att öka det ekonomiska stödet till glesbygden. De visar ett svagare engagemang än andra för ett miljövänligt samhälle. Men i ingen annan politisk fråga möter vi den totala samstämmighet som partiets anhängare visar så snart det handlar om invandring.

SDs väljare står i mitten

I den statsvetenskapliga forskningen kallas som tidigare nämnts ofta partier som Sverigedemokraterna för högerextrema, högerradikala eller högerpopulistiska. I en svensk kontext är den beteckningen missvisande. Vänster–högerdimensionen brukar avse frågor om skatter, offentlig sektor, välfärdsstat, jämlikhet och privatisering. Skiljelinjen mellan vänster och höger handlar därmed om socialdemokrati kontra borgerlighet, och det är den skiljelinjen som har dominerat svenska valrörelser – och regeringsfrågan – i mer än hundra år. Svenska väljare har också lätt att placera in sig själva på en vänster–högerskala. Här brukar SDs anhängare placera sig strax till höger om en tänkt mittpunkt, klart till höger om de tre rödgröna partiernas väljare, men också till vänster om de fyra allianspartiernas väljare (jfr t.ex. Oscarsson och Holmberg 2013, sid 226, se även inledningskapitlet i denna volym). Detta gäller också denna gång.

Tabell 4 Hur placerar sig de olika partiernas sympatisörer på vänster–högerskalan 2013 respektive 2014? (Siffrorna anger medelvärden för respektive partis sympatisörer. 1 = långt till vänster; 3 = varken till vänster eller till höger; 5 = långt till höger.) Antal svarande för respektive parti anges inom parentes. Förändring mellan 2013 och 2014

	2014	2013	Förändring 2013-2014	N 2014	N 2013
Vänsterpartiet	1,3	1,4	-0,1	399	526
Socialdemokraterna	2,2	2,2	0	1889	2365
Miljöpartiet	2,1	2,4	-0,3	557	846
Sverigedemokraterna	3,4	3,4	0	593	646
Centerpartiet	3,8	3,5	+0,3	429	242
Folkpartiet	3,7	3,6	+0,1	437	482
Kristdemokraterna	3,8	3,7	+0,1	268	275
Moderaterna	4,2	4,1	+0,1	1416	2097

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013-2014.

Bilden av Sverigedemokraterna som ett parti i mitten av vänster–högerskalan är i år något mer markant än tidigare (se tabell 4). Väljarkåren framstår nämligen

i SOM-undersökningen från valåret 2014 som något mer polariserad än året före. De rödgröna väljarna verkar ha förflyttat sig en liten bit åt vänster, medan alliansväljarna anger en tydlig förflyttning åt höger. Men Sverigedemokraternas anhängare står kvar i mitten, på samma värde som i förra mätningen: 3,4 på en skala mellan 1 och 5. Detta sammanhänger rimligen med att partiet presenterar sig som socialt och konservativt, och att partiet säger sig värna om välfärdsstaten samtidigt som man ogillar skattehöjningar och intar en mittenposition i fråga om privatiseringar. Av vikt är också att huvuddelen av partiets anhängare kommer från arbetarklassen som ju oftare har vänsteråsikter. I vänster–högerfrågor är alltså SD inte något högerextremt parti om man dömer efter hur deras anhängare ställer sig i sådana frågor. Det är endast när vi kommer till frågor som har med invandring, flyktingar och mångkulturalism att göra som Sverigedemokraterna är extrema. Men invandningsfrågorna är inte någon vänster–högerfråga, lika litet som exempelvis miljöpolitiken eller utbildningspolitiken.

SD-väljarna är inga förlorare

I den svenska debatten möter vi ofta uppfattningen att de som stöder Sverigedemokraterna skulle vara förlorarna i samhällsutvecklingen, med en otrugg ställning på arbetsmarknaden och en osäker ekonomisk situation. I åtskilliga fall skulle otruggheten innebära ett liv i utanförskap, det vill säga att man står utanför den reguljära arbetsmarknaden. Otruggheten skulle då kunna medföra att invandrare upplevs som ett hot, som konkurrenter på en allt tuffare arbetsmarknad. Det finns emellertid mycket klen empiriskt stöd för en sådan bild.⁷

Vi kan göra en enkel uppdelning av de svarandes position på arbetsmarknaden genom att skilja mellan dem som a) har förvärvsarbete, b) är ålderspensionärer, c) är studerande och d) befinner sig i ett arbetsmarknadsmässigt utanförskap. Med uttrycket utanförskap avses då de som är öppet arbetslösa, föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder eller har sjuk- eller aktivitetsersättning. Uttrycket utanförskap ska inte uppfattas som någon nedvärdering, och heller inte som ett ställningstagande för någon politisk uppfattning – det är helt enkelt fråga om en sammanfattande benämning på de personer som varken är studerande eller ålderspensionärer och som heller inte har ett reguljärt förvärvsarbete. Av dem som deltagit i 2014 års SOM-undersökning har 54 procent förvärvsarbete, 7 procent studerar och 32 procent är ålderspensionärer. Gruppen utanförskap är relativt liten, 7 procent.⁸ Vi ser då att Sverigedemokraterna visserligen har sitt starkaste stöd bland personer i utanförskap men eftersom denna grupp inte är så stor, kan vi dra slutsatsen att det helt övervägande flertalet anhängare till Sverigedemokraterna antingen har förvärvsarbete (52 procent) eller är ålderspensionärer (33 procent).

Hur är det då med rädslan för att bli arbetslös? I SOM-undersökningen har ett par frågor ställts om denna problematik, med lite olika formuleringar. Den ena frågan gäller risken att bli arbetslös under de närmaste 12 månaderna, medan den andra handlar om oro inför framtiden att bli arbetslös. Frågorna har ställts endast

till vissa av de svarande. På båda frågorna svarar Sverigedemokraternas anhängare likadant som alla andra.⁹ Det är alltså inte så att partiets anhängare skulle uppleva en större risk eller oro att bli arbetslösa. Ser vi till olika åldrar, så är det främst de yngre som känner oro för kommande arbetslöshet, både bland SD-sympatisörerna och bland svenskar i allmänhet.

Tabell 5 Andel som tycker bäst om Sverigedemokraterna bland svarande med olika arbetsmarknadssituation, sjukskrivningsfrekvens, civilstånd, familjeinkomst, bostad (procent) 2013 och 2014. Förändring 2013–2014. Antal svarande i respektive kategori 2014 respektive 2013

	2014	2013	Förändring 2013-2014	N 2014	N 2013
Arbetsmarknadsgrupp					
Förvärvsarbetande	9	8	+1	3240	4167
Studerande	5	8	-3	445	522
Pensionär	10	9	+1	1908	2169
Utanförskap	17	13	+4	403	507
(Arbetslös	14	14	*	154	239
Arbetsmarknadspolitiska åtgärder	15	5	*	89	102
Sjuk- eller aktivitetsersättning	21	16	*	160	166
Sjukskrivningsfrekvens					
Aldrig sjukskriven senaste året	9	8	+1	4561	2985
Max 1 veckas sjukskrivning	9	8	+1	842	675
Mer än 1 veckas sjukskrivning	13	12	+1	625	482
Civilstånd					
Ensamstående	12	11	+1	1470	1478
Änka eller änkning	5	5	0	262	251
Sambo	11	10	+1	1315	1188
Gift eller partnerskap	8	7	+1	3179	3110
Familjeinkomst					
Under 200 000 kr	12	10	+2	870	1083
201 000 – 400 000 kr	12	10	+2	1576	2101
401 000 – 600 000 kr	11	10	+1	1341	1674
601 000 – 800 000 kr	8	7	+1	1097	1400
Mer än 800 000 kr	4	4	0	995	1151
Bostad					
Äger bostaden	9	8	+1	3469	3311
Hyr bostaden	12	10	+2	1207	1195

Kommentar: Siffrorna mäter andel som tycker bäst om SD i procent av alla som angett något bästa parti. Siffrorna för de olika typerna av utanförskap redovisas inom parentes. Jämförelser mellan 2013 och 2014 har här uteslutits på grund av små N-tal, vilket i tabellen markerats med *.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013-2014.

De som har det riktigt gott ställt ekonomiskt är mer obenägna att stödja Sverigedemokraterna. Men annars skiljer sig den ekonomiska situationen för partiets anhängare inte från hur andra svenskar har det. När vi utgår från familjeinkomsten ser vi att partiet har starkt stöd (11–12 procent) bland dem som har upp till 600 000 kronor i inkomst. Stödet är sedan något mindre (8 procent) upp till 800 000 kronor och avtar därefter ganska markant med stigande inkomst. Detta tyder på att SDs anhängare på det hela taget har en ekonomi jämförbar med alla andra. Undersöker vi sedan hur bra de klarar sig på familjeinkomsten så svarar de flesta (78 procent) ”mycket bra” eller ”ganska bra” i samma utsträckning som alla andra. (Bilden var likartad i 2013 års SOM-undersökning.) Sverigedemokraternas anhängare svarar också på samma sätt som alla andra när de får frågan hur deras ekonomiska situation förändrats under det senaste året och hur de tror att deras ekonomiska situation kommer att utvecklas under det kommande året. Något fler än genomsnittligt säger dock sig vara mycket eller ganska oroad över att i framtiden komma att sakna pengar till en oväntad utgift. Vi kan sammanfattningsvis dra slutsatsen att partiets sympatisörer anno 2014 har en ekonomisk situation som varken är bättre eller sämre än alla andra. De förefaller alltså inte vara marginaliserade i ekonomisk mening.

Familjesituationen för Sverigedemokraternas anhängare ser ut som för genomsnittssvensken. De flesta är gifta eller sammanboende. Drygt 70 procent har barn. På det hela taget är partiet något överrepresenterat bland dels dem som är ensamstående, dels dem som lever i samboförhållande. Helhetsbilden är emellertid klar: Sverigedemokraternas familjesituation ser ut som den gör för alla andra: de lever vanliga liv.

SD-väljarna är inte bittra

En ofta framförd uppfattning är att Sverigedemokraternas väljare skulle kännetecknas av bitterhet, att de inte skulle vara tillfreds med det liv de lever.

Vad gäller hälsan så är Sverigedemokraternas anhängare sjukskrivna något lite mer än genomsnittet vilket sammanhänger med partiets starka förankring i arbetarklassen. (Vi mäter då andelen som varit sjukskrivna minst en vecka under det gångna året.) På en fråga om hur de bedömer sitt allmänna hälsotillstånd svarar de på samma sätt som alla andra.

På frågan ”Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?” svarar 88 procent av Sverigedemokraternas anhängare att de är mycket eller ganska nöjda. På frågan ”Den senaste veckan, hur ofta kände du dig glad?” svarar 77 procent att de var glada hela veckan eller mer än halva veckan. Svarsmönstret är likartat för alla andra.

Det finns alltså sammanfattningsvis inga belägg för någon särskild utbredd bitterhet bland partiets anhängare. Däremot finns som vi sett ett mycket tydligt politiskt missnöje som förenar SDs väljare.

Visserligen uttrycker Sverigedemokraterna betydande oro inför framtiden för flera av totalt nitton samhällsproblem, bland annat ökat antal flyktingar, organiserad brottslighet och terrorism. (Jfr Bergström och Oscarsson 2014) Ser vi till samtliga de nitton problem som frågan omfattar, visar dock Sverigedemokraternas anhängare inte större oro än andra (se dock Maria Solevids och Henrik Oscarssons kapitel i denna volym).¹⁰

Är SD-anhängarna som folk är mest?

Vi har nu undersökt tre vanliga uppfattningar om Sverigedemokraternas anhängare, och vi kan konstatera att alla tre saknar empiriskt stöd. Det är för det första *inte* fråga om högerextrema personer. Det är för det andra *inte* fråga om marginaliserade personer som förlorat på samhällsutvecklingen och lever i ett utanförskap eller upplever en risk att hamna där. Och det är för det tredje *inte* fråga om särskilt bittra eller olyckliga personer jämfört med andra. Sverigedemokraternas anhängare är, för att med lätt hand travestera en aktuell filmtitel, ”vanligt folk”. Men vanligheten har förstås sin gräns: det rör sig om väljare vars sakpolitiska åsikter skiljer ut sig från andra partiers väljare, och detta gäller i synnerhet invandrings- och flyktingpolitiken. Och med den negativa inställningen till den förda politiken på migrationsområdet följer också en starkt kritisk inställning till svenska politiker, medier och till den svenska demokratin. I dessa avseenden avviker alltså Sverigedemokraternas anhängare påtagligt från den övriga befolkningen.

Noter

- ¹ Se Oscarsson och Holmberg 2008 och 2013; Sannerstedt 2008, 2011, 2013 och 2014.
- ² För valet 2006 finns uppgifter i Oscarsson och Holmberg 2008, sid 262 och för 2010 i Oscarsson och Holmberg 2013, sid 80. För Skåne redovisar jag en likartad bild från de regionala SOM-undersökningarna 2008 och 2011 – se Sannerstedt 2013, sid 61.
- ³ Det kan tilläggas att om vi enbart studerar åldersgruppen 16-19 år i de tre storstäderna, så syns mönstret ännu tydligare: här är stödet för Sverigedemokraterna nästan nere på noll. Men här rör vi oss med ganska få enkätsvar, och slumpfel kan därför inte helt uteslutas.
- ⁴ Fremskrittspartiet i Norge fick 16,3 procent av rösterna i valet år 2013 till Stortinget och 22,9 procent i valet dessförinnan, år 2009. Dansk Folkeparti fick 12,3 procent i valet år 2011, och 13,8 procent i valet år 2007. Sannfinländarna fick 17,6 procent i valet till den finska riksdagen år 2015 och 19,0 procent i valet år 2011. Dansk Folkeparti var stödparti åt borgerliga regeringar 2001–2011.

Fremskrittspartiet ingår sedan 2013 i den norska regeringen. Sannfinländarna förväntas när detta skrivs ingå i en finsk koalitionsregering. Att dessa partier verkligen kan sägas tillhöra en gemensam partifamilj hävdas till exempel av Jungar och Jupskås 2014.

- ⁵ I valet 2010 hade partiet mycket svagt stöd bland väljare med eftergymnasial utbildning, alltså motsvarande ”medelhög” och ”hög” utbildning i SOM-undersökningen. Se Oscarsson och Holmberg 2013, sid 81.
- ⁶ Av Sverigedemokraternas väljare svarar 36 procent ”mycket oroande” och 48 procent ”ganska oroande” på frågan ”Hur upplever du inför framtiden – försvagad demokrati?”
- ⁷ Se van der Brug och Fennema 2007 som avvisar denna tes om modernitetens förlorare. Idén är dock fortfarande vanlig i den svenska politiska debatten.
- ⁸ Procenttalen avser de svarande som uppgett ett parti som de tycker bäst om.
- ⁹ Av Sverigedemokraternas anhängare svarar 7 procent att de upplever risken att bli arbetslös under de kommande 12 månaderna som mycket stor eller ganska stor – exakt samma andel som för alla andra. På frågan ”hur oroande upplever du själv inför framtiden att bli arbetslös?” svarar 22 procent av partiets anhängare ”mycket oroande” eller ”ganska oroande” – för alla andra är motsvarande siffra 21 procent.
- ¹⁰ Av Sverigedemokraternas anhängare väljer i genomsnitt 32 procent svaret ”mycket oroande” på de nitton problemområdena. För alla andra som uppgett bästa parti är siffran likaledes 32 procent.

Referenser

- Arzheimer, Kai, 2008. ”Protest, Neo-Liberalism or Anti-Immigrant Sentiment: What Motivates the Voters of the Extreme Right in Western Europe?” *Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft*, vol 2, nr 2, 173-197
- Arzheimer, Kai, 2009. ”Contextual Factors and the Extreme Right Vote in Europe, 1980-2002”. *American Journal of Political Science* vol 53, nr 2, 259-275
- Bergström, Annika & Oscarsson, Henrik, 2014. ”Mittfåra och marginal” sid 11-34 i Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika, red, *Mittfåra och marginal*. Göteborg: SOM-institutet
- van der Brug, Wouter & Fennema, Meindert, 2007. ”What Causes People to Vote for a Radical-Right Party? A Review of Recent Work”, *Journal of Public Opinion Research*, vol 19, 474-487
- Givens, Terri E, 2004, ”The Radical Right Gender Gap”, *Comparative Political Studies*, vol 37, nr 1, 30-54

- Harteveld, Eelco & van der Brug, Wouter & Dahlberg, Stefan & Kokkonen, Andrej, 2015. "The Gender Gap in Populist Radical-Right Voting: Examining the Demand Side in Western and Eastern Europe", *Patterns of Prejudice*, vol 49, nr 1-2, 103–134
- Ivarsflaten, Elisabeth, 2005. "The vulnerable populist right parties: No economic realignment fuelling their electoral success", *European Journal of Political Research* vol 44, 465-492
- Jungar, Ann-Cathrine & Jupskås, Anders Ravik, 2014. "Populist Radical Right Parties in the Nordic Region: A New and Distinct Party Family?" *Scandinavian Political Studies*, vol 37, 215–238
- Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören, 2008. *Regeringsskifte. Väljarna och valet 2006*. Stockholm: Norstedts Juridik
- Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören, 2013. *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norstedts Juridik
- Sannerstedt, Anders, 2008. "De okända väljarna – en analys av de skånska väljare som röstade på icke riksdagspartier 2006", sid 49-70 i Lennart Nilsson & Rudolf Antoni, red, *Medborgarna, regionen och flernivådemokratien*. Skåne 2006. Göteborg: SOM-institutet
- Sannerstedt, Anders, 2010. "Sverigedemokraterna i Skåne", sid 79-96 i Susanne Johansson, red, *Regional demokrati. Om politik och medier i Skåne*. Göteborg: SOM-institutet
- Sannerstedt, Anders, 2013. "Vem älskar Sverigedemokraterna? En undersökning av partiets sympatisörer i Skåne", sid 59-73 i Jonas Ohlsson & Annika Bergström, red, *Vanor och attityder i förändring. Samhälle, opinion och medier i Skåne*. Göteborg: SOM-institutet
- Sannerstedt, Anders, 2014. "Sverigedemokraternas sympatisörer", sid 445-458 i Henrik Oscarsson & Annika Bergström, red, *Mittfåra och marginal*. Göteborg: SOM-institutet